

ErfgoedLAB

Behoud en ontwikkeling Limburgse
erfgoedensembles

Het ErfgoedLAB

Het ErfgoedLAB Limburg is een instrument van de provincie Limburg voor de stimulering van functiebehoud en herbestemming van erfgoedensembles (inclusief landschappelijke en sociale componenten). Aanleiding voor het ErfgoedLAB zijn de positieve ervaringen met de aanpak van casussen in het, door het Gelders Genootschap uitgevoerde, project Herbestemming Erfgoedensembles in Zuid-Limburg. Na een succesvol pilotjaar in 2020-2021 krijgt het ErfgoedLAB een vervolg in de periode 2022-2024.

Het ErfgoedLAB biedt ondersteuning bij het vlottrekken van herbestemmingen van locaties die al geruime tijd leeg staan, of waarvoor het moeilijk is om de huidige bestemming te behouden of te verbreden en een nieuwe bestemming te vinden. Doel van het ErfgoedLAB is om te komen tot een functioneel duurzaam gebruik van erfgoedensembles. Met erfgoedensembles bedoelen we monumentale panden die een directe relatie hebben met het landschap en de omgeving. In de eerste plaats wordt gezocht naar een aanpak om het oorspronkelijke gebruik door te zetten. In geval van herbestemming wordt gekeken naar een andere manier om het monument te benutten.

Het ErfgoedLAB ondersteunt individuele casussen, bijvoorbeeld middels de inzet van een multidisciplinair expertteam, dat samen met de eigenaren en stakeholders op zoek gaat naar duurzame modellen voor het behoud en/of herbestemming van erfgoedensembles. Limburgse gemeenten kunnen casussen aandragen voor deelname aan het ErfgoedLAB.

Deze informatieflyer biedt een overzicht van de behaalde resultaten en inzichten van het ErfgoedLAB. Voor wie nog niet bekend is met het ErfgoedLAB biedt de flyer meer informatie over de werkwijze van het LAB. De flyer is opgesteld door Vullings de Moor architecten en HeusschenCopier Landschapskracht (opdrachtnemers van het ErfgoedLAB).

Limburgse erfgoedensembles

Erfgoedensembles (zoals boerderijen, kastelen en landgoederen) vormen unieke locaties in het Limburgse landschap; de monumenten vormen vaak een centrale plek in een dorp of stad en hebben een directe relatie met het omliggende landschap. Om deze ensembles te behouden is het zaak om nieuwe (verdien) modellen van de grond te krijgen waarbij gezocht wordt naar meevoudige waardecreatie: niet louter financiële en economische groei maar ook groei op het terrein van milieu, natuur, landschap en samenleving.

Juist erfgoedensembles kunnen beschouwd worden als voorbeeld voor het landschap van de toekomst. Immers, hier komen vraagstukken samen rondom landbouwtransitie, duurzame productie en consumptie en gemeenschapontwikkeling. Er wordt gewerkt aan duurzame landbouw en natuurontwikkeling, behoud van cultuurhistorisch erfgoed en plaatselijke tradities en het stimuleren van korte keten productie, lokale ambachten en streekproducten. Kortom, het zijn plekken waar de kwaliteit van de leefomgeving wordt bewaakt en bevorderd.

Ook het coalitieakkoord (2023 - 2027) heeft aandacht voor de waarden van erfgoed en stelt dat: *"Het Limburgse erfgoed vertegenwoordigt de Limburgse geschiedenis, verrijkt het landschap en verdient behoud en bescherming. Monumentale panden, zoals kerken, zijn vaak beeldbepalend in het landschap of dragen bij aan de eigenheid van een kern of wijk. Onderhoud, restauratie en herbestemming ervan is belangrijk, waarbij zoveel mogelijk de unieke historische kenmerken en de relatie met het omliggende landschap behouden blijven".*

Aanpak

Het Limburgs landschap is gezegend met vele monumentale bouwwerken, en met recht zijn veel inwoners en bezoekers trots op deze unieke kwaliteiten van het landschap. Toch worstelen veel erfgoedensembles in Limburg met de zoektocht naar een duurzaam functioneel gebruik van het monument en het omliggend cultuurlandschap. Vaak worden dit soort monumenten door een projectontwikkelaar herbestemd tot bijvoorbeeld hotel of congreslocatie.

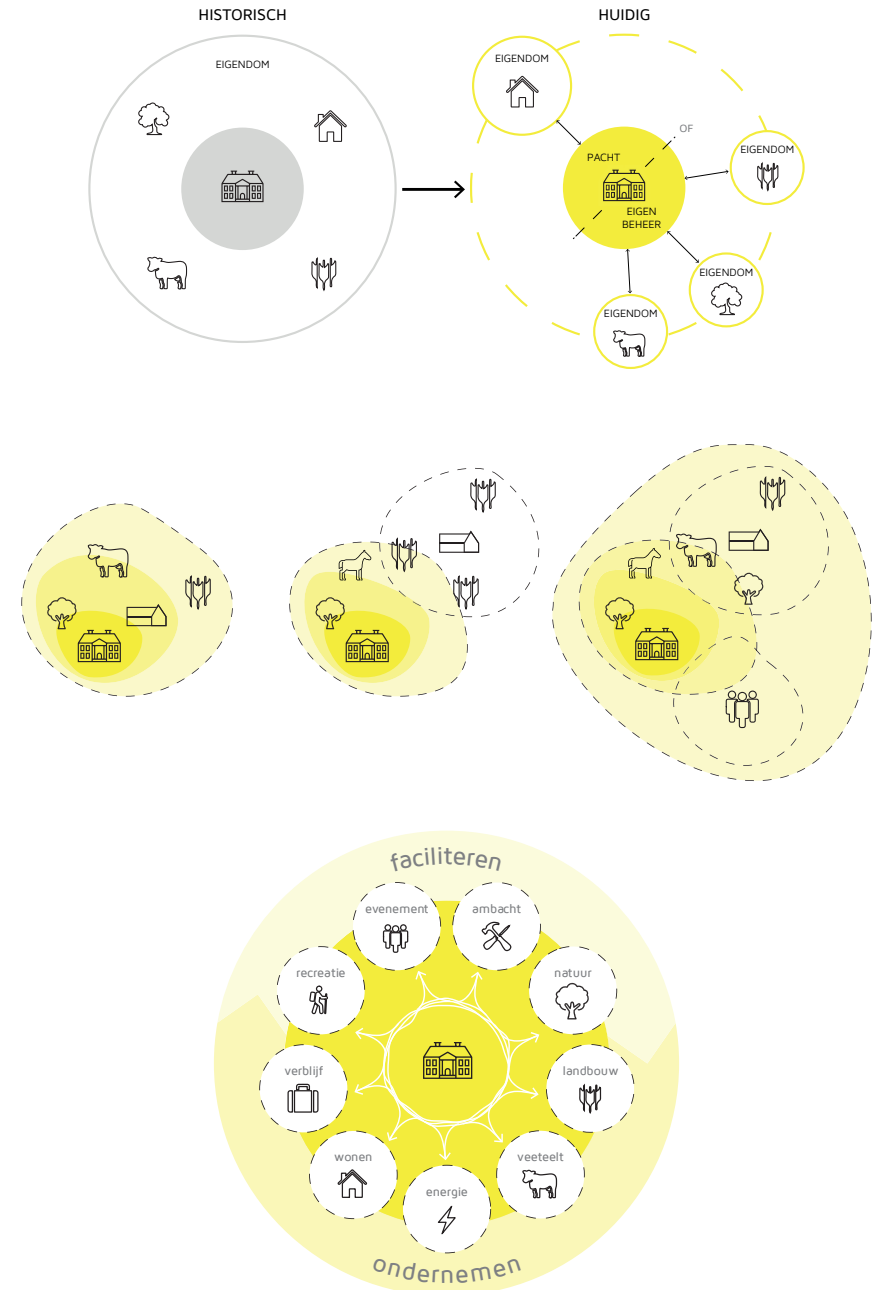
Deze herbestemmingen doen echter niet altijd recht aan de unieke kwaliteiten van het monument en vaak gaat veel authenticiteit en historie verloren. Het ErfgoedLAB biedt daarom ondersteuning bij het behoud en ontwikkeling van met name bestaande waarden van erfgoedensembles. Dit doen we door middel van casusbegeleiding, beleidsadvisering, kennisuitwisseling en samenwerking.

Casusbegeleiding: per jaar begeleidt het ErfgoedLAB 3 tot 4 casussen. Met de casushouders worden keukentafelgesprekken gevoerd, waarna er per individuele casus een plan van aanpak wordt voorgesteld. Dit kan variëren van de inzet van experts, het initiëren van gesprekken tot het mee-ontwikkelen van een visie(document).

Beleidsadvisering: de lessen die worden opgedaan bij de casussen gebruikt het ErfgoedLAB als input voor beleidsadvisering. Zowel op gemeentelijk, provinciaal en nationaal niveau probeert het ErfgoedLAB het belang van een integrale langetermijnaanpak van erfgoedensembles onder de aandacht te brengen.

Kennisuitwisseling: de resultaten van het ErfgoedLAB worden een keer per jaar gedeeld tijdens een openbaar atelier. Tijdens dit atelier zijn er werksessies om samen na te denken over de toekomst van erfgoedensembles en is er gelegenheid om elkaar te ontmoeten.

Samenwerking: vanuit de rol van verbinder vinden er regelmatig afstemmingsoverleggen plaats met verschillende (erfgoed)organisaties.

Tranche 1: familiair erfgoed

De drie casussen waar het ErfgoedLAB in het eerste jaar (tranche 1) mee aan de slag is gegaan zijn Kasteel Mheer, Kasteel Amstenrade en Onderste Hof te Brunssum. Deze drie casussen hebben als overeenkomst dat ze al generaties lang familiair bezit zijn. Deze familiale monumenten kenmerken zich door een grote verwevenheid tussen object, omliggend landschap en de (sociaal-maatschappelijke) omgeving. Zo stonden de landerijen vaak ten dienste van het behoud van het monument.

Het zijn deze eigenaren die als "dienaren" dit erfgoed zo goed en zo kwaad als het kan door de eeuwen heen met bevlogenheid beschermen en instandhouden. Vandaag de dag vragen de eigenaren van deze erfgoedensembles zich af hoe ze het erfgoed in de familie kunnen (be)houden.

In alle drie de casussen is er dan ook behoefte aan een langetermijnperspectief dat aansluit bij de geest van de plek én rekening houdt met de betekenis van de plek voor de omgeving/maatschappij. Een belangrijk aspect voor het behoud van familiale erfgoedensembles is het herstellen van het verdienmodel van het ensemble als geheel. De formule van een landgoed, eeuwenlang in familiair bezit, met zorg voor en gedragen door de omgeving, biedt legio mogelijkheden voor kleinschalig en divers erfgoedondernemerschap dat zichzelf bedruipt en daarmee een duurzame instandhouding van het ensemble veiligstelt.

Atelier 'Toekomst Limburgse erfgoedensembles'

Als onderdeel van kennisuitwisseling organiseert het ErfgoedLAB (besloten) werksessies en openbare ateliers.

Op 28 juni 2023 vond, in de inspirerende omgeving van Klooster Hoogcruts te Noorbeek, het eerste openbare atelier plaats. Tijdens deze dag hebben we met deelnemers uit het brede erfgoedveld de toekomst van Limburgse erfgoedensembles verkend. Tijdens verschillende werksessies hebben we de 'LAB-rol' van het ErfgoedLAB in praktijk gebracht door samen met de deelnemers te werken aan een erfgoedleidraad en pamflet om zo thema's te verkennen die in beleidsadviezen opgenomen zouden moeten worden.

Ook werden de geleerde lessen teruggekoppeld, waren er inspirerende lezingen (o.a. van filosoof Govert Derix) en was er de mogelijkheid om gezamenlijk de thematiek van het vervolg van het ErfgoedLAB aan te scherpen.

De besloten werksessies worden met name georganiseerd om casuseigenaren te helpen. Tijdens deze werksessies geven we hun de gelegenheid om vraagstukken en opgaven op een directe manier te bespreken met de aanwezige experts. Daarnaast is dit ook voor casushouders dé manier om onderling kennis en ervaringen uit te wisselen.

Tijdens terugkerende evenementen als de werksessie en het atelier is het ErfgoedLAB nadrukkelijk op zoek naar input vanuit het werkveld. Mocht u uw kennis of expertise willen inbrengen dan bent u doorlopend van harte uitgenodigd om aanwezig te zijn bij het atelier, uw kennis te delen als expert of contact op te nemen met het ErfgoedLAB.

Erfgoed en ruimtelijke ontwikkelingen

Bij erfgoedensembles, maar ook bij monumenten in het algemeen, dringt zich de vraag op hoe erfgoed kan worden meegenomen als integraal onderdeel van en inspiratie voor ruimtelijke ontwikkelingen. Ook bij verschillende casussen zien we problematieken die voortkomen uit een kortetermijn- en sectorale aanpak. Veel meer zouden ensembles voor de lange termijn en vanuit één regiepunt beheerd moeten worden, volgens een systeem van meervoudige meerwaarde.

Het ErfgoedLAB gelooft in deze integrale aanpak, waarbij erfgoedensembles niet alleen als belangrijke kwaliteit en katalysator van (maatschappelijke, culturele en economische) activiteiten worden gezien, maar meer nog als startpunt van ruimtelijke ontwikkelingen. Vanuit die overtuiging probeert het ErfgoedLAB vraagstukken rondom de invulling van bijvoorbeeld kastelen en landerijen te koppelen aan bredere opgaven zoals de transitie van het landelijk gebied in het kader van het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG).

Het integraal behouden en doorontwikkelen van erfgoedensembles past ook beter bij de tijdsgeest waarbij er steeds meer gezocht zal moeten worden naar gedeelde waarde of de mogelijkheid om meervoudige meerwaarde te creëren. Dit past ook bij de gedachte van de Omgevingswet (erfgoed in zijn context) en bij de FARO-gedachte waarbij mens en samenleving én hun rol met erfgoed centraal staat. Kortom, erfgoedensembles kunnen en zullen een grotere rol gaan spelen bij een integrale aanpak van verschillende ruimtelijke vraagstukken.

Toch is het in samenhang bezien van erfgoed(-ensembles) en bredere ruimtelijke opgaven nog onvoldoende ingeburgerd bij beleidsmakers, ontwikkelaars en monumenteneigenaren. Het ErfgoedLAB biedt graag ondersteuning om deze veranderingsprocessen in gang te zetten.

In de tweede tranche (2023-2024) gaat het ErfgoedLAB aan de slag met vraagstukken rondom het meenemen van het erfgoedbelang bij water(veiligheids-)vraagstukken en klimaatadaptatie. De geselecteerde casussen zijn Kasteel Het Stenen Huis Vlodrop, de Geulhemermolen, Kasteel Wijlre en Kasteel Nieuwenbroeck te Beesel.

Contactgegevens

Het ErfgoedLAB is doorlopend op zoek naar input vanuit het werkveld. Het ErfgoedLAB zet 2 keer per jaar een uitnodiging open voor nieuwe casussen. Gemeenten kunnen casussen aandragen voor deelname aan het ErfgoedLAB.

Mocht u vragen hebben of het ErfgoedLAB willen bereiken dan kunt u contact opnemen met Marc Heusschen, Lotte de Moor of Karim van Knippenberg.

Het email-adres is **erfgoedlab@heusschencopier.nl**

Wilt u op de hoogte blijven van relevante en interessante informatie omtrent het ErfgoedLAB? Volg ons dan op LinkedIn.

[www.linkedin.com/showcase/](https://www.linkedin.com/showcase/erfgoedlab-limburg)

[erfgoedlab-limburg](https://www.linkedin.com/showcase/erfgoedlab-limburg)

Deze informatiefolder wordt u aangeboden door:

VULLINGS DE MOOR

HeusschenCopier

L A N D S C H A P S K R A C H T